

Haldén, Peter, 2020. *Family Power: Kinship, War and Political Orders in Eurasia, 500–2018*. Cambridge: Cambridge University Press.

Anmälan av Andrej Kokkonen

Diskussionen om "klaner" har exploderat efter polischef Mats Löfvings Agendaframträdande hösten 2020. Diskussionens kärna illustreras tydligt av titeln på den bok som Per Brinkemo gav ut för några år sedan: *Mellan klan och stat: somalier i Sverige*. Klaner utmålas som ett hot mot, eller vart fall ett alternativ till, staten som vi känner den.

Som Peter Haldén visar i *Family Power* är diskussionen varken ny eller unikt svensk. Starka släktnätverk, som klaner och adelssläkter, har utmålats som ett hot mot staten av en rad prominenta tänkare från Hobbes och Locke till Marx och Weber. I den statsbyggnadslitteratur som följt i Charles Tillys fotspår ses ofta uppgörelsen med adeln och den patrimoniala stat som dominerade Europa vid medeltidens slut som ett avgörande steg för den moderna statens födelse (t.ex. Ertman 1997).

Haldén försöker i sin bok göra upp med detta idéhistoriska arv. Tesen är att starka släktnätverk inte alls behöver underminera den politiska ordningen (den engelska termen är "political order"). I själva verket har den europeiska staten – liksom stater i Mellanöstern – växt fram i symbios med, och byggt på, sådana släktnätverk. Någon egentlig konflikt med staten var det inte tal om ens i Europa. I alla fall inte innan den moderna demokratis genombrott på 1800-talet. Haldén går till och med så långt att han hävdar att Europas framgångssaga bygger på att europeiska stater lyckades inkorporera mäktiga släktnätverk i sina institutioner på ett formaliserat och transparent sätt, till exempel genom införandet av statligt reglerade adelsprivilegier.

Det är onekligen en bok som går mot strömmen – och som just därför är mer läsvärd än de flesta. Haldén argumenterar dessutom till största delen övertygande för sin sak. Boken bygger på en genomgång av 1500 års europeisk, arabisk, turkisk och mongolisk historia och avslutas med en analys av Saudiarabiens och Somalias utveckling under 1900-talet. De flesta hade nog avskräckts av ett sådant projekt redan innan de hade hunnit börja, men Haldén genomför det på ett imponerande sätt.

Det senaste årtiondet har intresset för historia bland statsvetare fullkomligt exploderat. Det står dock ofta si och så till med den historiska kunskapen och det är inte svårt att hitta artiklar i ledande tidskrifter som bygger på forskningsläget i historia som det såg ut i början på 1980-talet. För bara några år sedan

publicerade till exempel *American Political Science Review* en artikel som handlar om hur feodalismens införande i Europa påverkade politisk stabilitet (Blaydes & Chaney 2013). Sedan 1974, då historikern Elisabeth A. R. Brown publicerade "The Tyranny of a Concept", har dock begreppet feodalism varit häftigt ifrågasatt i historieämnet och moderna läroböcker i medeltidshistoria använder det knappt längre. Sådana fadäser gör sig Haldén inte skyldig till. Tvärtom sammanfattar han på ett föredömligt och lättillgängligt sätt många av de nya historiska rön och omtolkningar av den europeiska statsbyggnadsprocessen som framkommit de senaste årtiondena i historieämnet. Bara den sammanfattningen gör boken läsvärd.

Det är svårt att invända mot grunddragen i Haldéns historieskrivning om hur viktiga starka släktnätverk har varit för statsbyggnadsprocessen i Europa. Evidensen har egentligen alltid funnits där i historieböckerna. Fram till 1789 – och i många fall även långt därefter – dominerades Europa av monarkier i vilka kungliga dynastier (en typ av släktnätverk) regerade med hjälp av adeln (en annan typ av släktbaserade nätverk).

Vi hittar även härskande dynastier i andra delar av världen, men Haldén visar att framförallt adelns rätt till inflytande var både större, mer transparent och mer erkänd (av staten) än i de arabiska, turkiska och mongoliska statsbildningar som tjänar som bokens jämförelseobjekt. Det fanns till exempel ingen riktig motsvarighet till de lagstadgade adelsprivilegier som växte fram i Europa i dessa delar av världen. Visst fanns det traditionella statusgrupper baserade på släktband, men deras interna hierarki och relation till staten reglerades aldrig lika hårt som i Europa. Haldén menar till och med att många av statsbildningarna, till exempel Abbasidkalifatet, misslyckades med att skapa en stabil politisk ordning just för att de försökte bryta de traditionella släktbaserade statusgruppernas makt, bland annat genom att rekrytera slav- och legosoldater som inte hade några lojalitetsband med nämnda grupper. Följden blev att slavsoldaterna störtade den politiska ordningen och byggde sina egna stater. Endast det Osmanska riket lyckades någorlunda med att inkorporera traditionella släktbaserade statusgrupper i statsapparaten. Med andra ord skapades stabila politiska ordningar i Europa genom att involvera släktbaserade nätverk i statsbyggnadsprocessen, medan arabiska, mongoliska och turkiska stater (delvis) misslyckades med sina statsbyggnadsprocesser för att de i alltför liten grad involverade släktbaserade nätverk.

Den slutsatsen sticker förmodligen i ögonen på de som vill skylla Mellanösterns politiska problem på att regionen – till skillnad från Europa – aldrig har gjort upp med de släktbaserade nätverkens roll i politiken. Den går även emot den moderna statsbyggnadslitteraturen, som sedan Tilly har betonat hur kungar använde statsmaktens expansion till att näpsa adeln. Haldén vill också visa att statsbyggnadsprocessen i Europa var långt mer fredlig, och präglades av mycket mer samarbete mellan adeln och kungamakten, än vad Tilly och hans efterföljare hävdar.

Liknande tankegångar har förts fram av statsvetare tidigare. I alla fall vad gäller statsbyggnadsprocessen under medeltiden. Lisa Blaydes och Erik Chaney's artikel, som nämndes tidigare, visar till exempel att kungar i Europa började sitta säkrare vid makten än sina kollegor i den muslimska världen runt år 900. Blaydes och Chaney förklarar det växande gapet mellan Västeuropa och den muslimska världen med att adeln i Europa på grund av sina "feodala" privilegier och stora inflytande över staten (till exempel genom de parlament som växte fram i Europa under medeltiden) hade ett större intresse av att bevara den politiska ordningen än eliterna i muslimska stater, som inte hade motsvarande privilegier och inflytande.

Haldén nämner inte Blaydes och Chaney's studie i sin bok. Inte heller diskuterar han stora delar av den institutionellt och kvantitativt orienterade statsvetenskapliga och ekonomiska historiska forskningen om statsbyggnad som har publicerats de senaste åren. Avner Greif, Barry Weingast, Bruce Bueno de Mesquita, Carles Boix, David Stasavage, Douglas North, Jan Luiten van Zanden, Mark Dincecco, Samuel Finer, Sevket Pamuk och Timur Kuran är bara några av de namn som saknas i den nästan 40 sidor långa referenslistan och som har publicerat studier av relevans för de frågeställningar Haldén tar upp.

Jag har själv ägnat de senaste åren att studera politisk succession i medeltida och tidigmoderna monarkier ur ett kvantitativt perspektiv (Kokkonen & Sundell 2014; 2020 och Kokkonen & Møller 2020) – ett ämne som diskuteras flitigt (och utmärkt) av Haldén ur ett mer kvalitativt perspektiv – och slås av hur olika referensramar vi har. Bortsett från en del klassiker som Weber och Tilly är det de historiska referenserna och inte de statsvetenskapliga vi har gemensamt (min forskning citeras faktiskt av Haldén, så helt vattentäta skott är det inte)! Det säger något om hur mycket statsvetenskapen har glidit isär de senaste åren. Jag ska villigt erkänna att båda "sidor" är lika skyldiga till den sprickan. Den som letar efter namn som Bruno Latour, Reinhart Koselleck och Richard Ned Lebow i mina referenslistor kommer leta förgäves. Det är en situation som riskerar att göra oss alla fattigare i slutändan.

Jag tror till exempel att Haldén hade vunnit på att ta del av den diskussion om kyrkans roll i den europeiska statsbyggnadsprocessen som har förts av mer kvantitativt orienterade forskare de senaste åren (se till exempel Grzymala-Busse 2020; Møller 2019). Visserligen nämns kyrkan av Haldén, men frågan hade kunnat diskuteras mer ingående. Jag ska ge två exempel.

Det första är forskningen om hur kyrkans familjepolitik (förbud mot månggifte, kusingifte, adoption, skilsmässa och konkubiner) motverkade storfamiljer och uppmuntrade kärnfamiljer och på så sätt bidrog till att bryta ner de släktbaserade nätverkens makt – och i förlängningen också gjorde oss mer individuellt orienterade än människor i andra delar av världen (se till exempel Schultz et al 2019; Heinrich 2020). Även om vi bortser från sådana förbuds mer långtgående effekter på människors psyke, hade de även direkta konsekvenser för de eliter

Haldén fokuserar på. Bland annat ledde de till att adelsfamiljer och kungliga dynastier dog ut relativt ofta. Den engelske historikern Kenneth McFarlane (1973) har visat att mer än 80 procent av de adelsläkter som kallades till det engelska parlamentet i slutet av 1200-talet hade dött ut på svärdssidan 200 år senare. I mina kollegors och min forskning har vi funnit att 331 av 751 (44 procent) undersökta europeiska monarker dog utan att ha lämnat en överlevande legitim son efter sig. Sådana problem med att reproducera sig hade inte den Osmanska dynastin eller arabiska dynastier, då de praktiserade både månggifte och hade konkubiner. Hur rimmar det med Haldéns tes om att starka släktnätverk gav europeiska stater stadga? Var i själva verket europeiska stater tvungna att skapa institutioner som var oberoende av de släktbaserade nätverkens makt för att överleva det ständiga utbytet av kungafamiljer och adelsläkter? Jørgen Møller och jag (Kokkonen & Møller 2020) har till exempel visat hur medeltida parlament vitaliserades under successioner och successionskriser. Den europeiska historien bjuder även på otaliga exempel på hur riksråd och parlament i praktiken tog över styret av länder när den tillträdande monarken var för ung för att regera själv (som under Magnus Erikssons första regeringsår), eller när kungafamiljer dog ut och behövde ersättas. Motsvarande institutioner utvecklades aldrig fullt ut i länder utanför Europa. Hade det möjligen med kyrkans roll att göra?

Kyrkans roll hade även kunnat diskuteras mer i relation till Haldéns påstående att europeiska staters framgångsrika statsbyggnadsprocesser visar sig i att maktfullkomliga adelsmän sällan sökte skapa självständiga kungariken av sina domäner. Haldén menar att de inte gjorde det för att de behövde kungamaktens erkännande för att kunna upprätthålla sin status som adelsmän. I själva verket vet vi dock att kyrkan spelade en avgörande roll när kungariken skapades under medeltiden (Weiler 2010). Utan kyrkans välsignelse var det svårt att upphöja sig själv till kung (även om till exempel de portugisiska kungarna lyckades med konststycket). Att vi inte ser nya kungariken skapas i Frankrike under 1000-talet hade således förmodligen mer att göra med kyrkans politik än med hertigarna av Normandies, Bretagnes och Gascognes relationer med den franske kungen. Dessutom kan man notera att många regioner faktiskt förklarade sig självständiga. Några exempel är det ovan nämnda Portugal och stadsstaterna i det som idag är norra Italien, men på 1000-talet var det Tyskromerska riket (kyrkan spelade även i de senare fallen en avgörande roll – se Doucette & Møller 2020).

Haldén kan säkert komma med bra svar på mina invändningar, men hans bok hade vunnit på om han hade diskuterat kyrkans roll mer ingående. Framförallt med tanke på att dess organisation, till skillnad från medeltida staters organisation, inte låter sig analyseras lika lätt i termer av starka släktnätverk (informella påvedynastier och adliga biskopar till trots).

För den som kommer från en positivistisk tradition känns det även lite märkligt att boken saknar en tydlig teori och istället utgår från teoretiskt informerade begreppsdefinitioner. Möjligen förlorar boken i teoretisk stringens

med ett sådant angreppssätt. Å andra sidan tillåter angreppssättet Haldén att göra intressanta observationer som förmodligen hade skalats bort i en bok med tydligare hypoteser. Jag tror också att boken är mer läsvärd för den breda allmänheten än de flesta akademiska böcker, just eftersom den har ett mer induktivt angreppssätt.

Även om Haldén inte alltid lyckas övertyga läsaren om sina slutsatser (han lyckas dock ofta) råder det ingen tvekan om att det är en viktig och tankeväckande bok han har skrivit. Lägg till det att boken är välskriven, underhållande, visar på en bred beläsenhet och dessutom kommer med ett avvikande perspektiv i den debatt om klaner och politisk ordning som förs i Sverige och världen för tillfället. Kort sagt kan jag varmt rekommendera den till alla som är det minsta intresserade av statens historia, såväl akademiker som en bredare allmänhet.

Referenser

- Blaydes, Lisa & Erik Chaney, 2013. "The Feudal Revolution and Europe's Rise: Political Divergence of the Christian West and the Muslim World before 1500 CE", *American Political Science Review* 107(1): 16-34.
- Brown, Elisabeth A. R., 1974. "The Tyranny of a Concept: Feudalism and Historians of Medieval Europe", *The American Historical Review* 74(4): 1063-1088.
- Doucette, Jonathan Stavnskaer & Jørgen Møller, 2020. "The Collapse of State Power, the Cluniac Reform Movement, and the Origins of Urban Self-Government in Europe", *International Organization*, 1-20.
- Ertman, Thomas, 1997. *The Birth of Leviathan: Building States and Regimes in Medieval and Early Modern Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grzymala-Busse, Anna, 2020. "Beyond War and Contracts: The Medieval and Religious Roots of the European State", *Annual Review of Political Science* 23(1), 19-36.
- Heinrich, Joseph, 2020. *The WEIRDest People in the World: How the West Became Psychologically Peculiar and Particularly Prosperous*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Kokkonen, Andrej & Jørgen Møller, 2020. "Succession, power-sharing, and the development of representative institutions in medieval Europe", *European Journal of Political Research*, 59: 954-975.
- Kokkonen, Andrej & Anders Sundell, 2014. "Delivering stability: Primogeniture and autocratic survival in European monarchies 1000-1800", *American Political Science Review*, 108(2): 438-453.
- Kokkonen, Andrej & Anders Sundell, 2020. "Leader Succession and Civil War", *Comparative Political Studies*, 53-53: 434-468.
- McFarlane, K. B., 1973. *The Nobility of Later Medieval England*. Oxford: Oxford University Press.
- Møller, Jørgen, 2019. "Bringing the Church Back In: Ecclesiastical Influences on the Rise of Europe", *Politics and Religion*, 12(2), 213-226.
- Schultz, Jonathan, Duman Bahrami-Rad, Jonathan P. Beauchamp & Joseph Henrich, 2019. "The Church, intensive kinship, and global psychological variation", *Science*, 366(6466): 1-12.
- Weiler, Björn, 2010. "Crown-Giving and King-Making in the West ca. 1000-ca. 1250", *Viator*, 41(1): 57-88.